

A tanulmány célja a középkori európai államfők közül kiemelkedő Habsburgok és az erdélyi fejedelmek jogkörében mutatkozó eltérések bemutatása volt. Mindkét – a Habsburgok magyar királyi és az erdélyi fejedelmi – állam közjogi alapját egyaránt a szentkorona-tan jelentette, és ez egyben a hatalmat korlátozó tényezőt is jelentett.

Az Erdélyi Fejedelemségben a fejedelmi méltóság választás útján volt elnyerhető, amelyre vonatkozóan a Porta befolyást gyakorolt. Ehhez hasonlóan a magyar király méltóságát viselő Habsburgok is választhatóak voltak (míg 1687-ben örökletessé tették címüket). A fejedelemnek erdélyi származásúnak kellett lennie, ezzel szemben a tárgyalt korszakban a magyar királyi címet viselő Habsburgok német (svájci) származásúak. A megválasztott fejedelem vonatkozásában a török szultán – mint padisah – gyakorolta megerősítési jogosultságát egy ünnepélyes oklevél kiadása útján, valamint a szultán a fejedelmi méltóság korábban már említett jelvényeit küldte meg a fejedelemnek. Ezzel szemben a szultáni megerősítést nem igénylő királyi jelvényei között a következőket tartjuk számon: (a) koronát, (b) királyi pálcát, (c) palástot, (d) országalmát, (e) kardot. A jelvények tekintetében a legmarkánsabb eltérést abban láthatjuk, hogy a tárgyalt államfők között a király (császár) megkoronázott államfő, tehát van eltérés a király és fejedelem beiktatása között.

A fejedelem jogköre általában a magyar király hatáskörét fedte le, azonban az uralkodói jogköre függött a fejedelem személyétől is. Elsősorban az ő feladata volt a külpolitika irányítása, ami nagy kihívást jelentett Erdély akkori geopolitikai helyzetét figyelembe véve. A fejedelem megválasztása során – ahogy arról korábban már esett szó – különféle feltételeket is, ún. kondíciókat szabtak, amelyek között kiemelt volt, hogy a fejedelem a két hatalommal, különösen pedig a Portával „baráti” kapcsolatokat ápoljon, ez nem jellemző a királyokra. A fejedelem követeket is küldhetett a Portához, viszont ezek jogi státusza nem volt egyenértékű más államok követeinek státuszával. Az igazságszolgáltatásban a fejedelem szerepe a magyar királyéhoz hasonló volt. Hadügyi téren a fejedelem köteles volt Erdély védelméről gondoskodni, ezért is fontos, hogy a fejedelmek többsége az elsődlegesen katonáskodó szerepkört ellátó székelység legfőbb vezetőjének tisztét, a székely ispánságot is viselte, továbbá kezelte Erdély jövedelmeit.

Hangsúlyos, hogy a kondíciókat a kortársak alaptörvénynek tekintették, amelyekkel kapcsolatosan érdemes arra is kitérni, hogy e kondíciókkal korlátozták a fejedelmet, ehhez képest a Habsburg uralkodók esetében a hitlevél és az eskü jelentett korlátot.

Államjogi szempontból ki kell emelni a megteremtett fejedelmi hatalomnak az erdélyi államot meg- és fenntartó szerepét, amit a szükségszerű központosítással lehetett az akkori viszonyrendszerben elérni, viszont e központosítás korántsem tekinthető korlátlanoknak. A korlátozást a vizsgált tárgykör tekintetében a natiok, a szentkorona-tan, a szultáni megerősítés, a rendek, valamint a kondíciók jelentették, utóbbiak alkotmányos színezetet adtak a fejedelemségnek, utóbbi következtében az erdélyi állam a brit alkotmányosságot jó pár évtizeddel megelőzte.